

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСОДИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОЧКИ ЗОРУ ПРОМОВЦЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ)

Анотація. У статті зацентовано увагу на особливостях просодичної презентації політичного дискурсу, що мають за мету вплинути та переконати аудиторію у певних поглядах промовця. Завдяки просодії реалізуються ораторські інтенції донесення до слухача думки виступаючого, бажання переконати та завоювати аудиторію і навіть створюється певний імідж комуніканта.

Ключові слова: просодія, просодичні засоби, точка зору, політична комунікація, політичний дискурс, політичний діяч.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дослідження політичної комунікації у теперішніх умовах новітнього облаштування міжнародного життя набуває все більшого значення. Мовна діяльність, спрямована на пропаганду відповідних політичних ідей, емоційний вплив на громадян, спонукання їх до політичних дій для набуття симпатій у населення, відіграє вирішальну роль у суспільно-політичних процесах сьогодення. Природно, що володіння ораторським мистецтвом є визначальною рисою сучасного політичного діяча.

Тому, за таких умов у суспільствах формується соціальне замовлення на знання закономірностей людського спілкування з урахуванням феномену життя людини, з її психічними, соціальними, етнокультурними та іншими характеристиками. При цьому, як зазначає Р. Потапова [1, 14], при вивченні специфіки комунікації особливе місце займає озвучене мовлення, яке розвинулося у спеціальний знаковий код, що слугує для отримання, зберігання й передачі будь-якого типу інформації і передусім смислової, яка дозволяє учасникам комунікації здійснювати ті чи інші дії (вчинки), впливати один на одного, на ситуацію та оточуючий світ в цілому. У цьому контексті виняткового значення набуває і політична комунікація, чи мовленнєва діяльність, спрямована на презентацію та пропаганду політичних ідей, емоційний вплив на громадян, спонукання їх до політичних дій.

Метою статті є встановлення особливостей просодичної організації точки зору промовця в англomовному політичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У науці спостерігається помітний сплеск інтересу до політичного дискурсу, специфічною особливістю якого є його прагматична спрямованість на управління громадською думкою, на формування у масового адресата певної оцінки інформації й заданої емоційної реакції на неї [2], та його різних аспектів (дослідження Дж. Лакоффа, Т. ван Дейка, Р. Блакара, Р. Во-

дак, Є. Чернявської, О. Шейгал, А. Чудінова, А. Баранова, Ю. Караулова, В. Карасіка, В. Дем'янова, О. Іссерс, Л. Нагорної, А. Белової, Г. Почепцова, Л. Синельникової, Л. Славової та ін.).

Найперше відзначимо, що політичний дискурс – це публічний дискурс, який базується на політичній картині світу, спрямований на її формування, зміну, використання для спонукання людей до тієї чи іншої політичної діяльності [2, 16]. Область його функціонування зумовлена сферою політики, характеризується специфічним набором ситуацій спілкування, типовими моделями мовленнєвої поведінки, певною тематикою, набором інтенцій та мовленнєвих стратегій. Основною функцією політичного дискурсу, як зазначає О. Шейгал [3, 34], є використання його як інструмента політичної влади, тобто боротьба за владу, здобуття влади, її збереження, здійснення, стабілізація чи перерозподіл. Зазначена глобальна функція політичного дискурсу реалізується завдяки таким функціям: інформування (процес поширення інформації про стан справ у суспільстві); впливу та переконування (процес донесення політичними діячами, владними інститутами своїх поглядів, точок зору, певної інформації, який супроводжується аргументованим доведенням їхньої справедливості й значущості для населення) і маніпулювання (процес нав'язування поглядів, думок, точок зору, які адресант вважає наперед неправдивими, але вигідними для себе).

У цьому контексті цікава концепція Р. Блакара, який розуміє процес мовленнєвого спілкування і, зокрема, мовленнєвого впливу, як здійснення влади [4]. На його думку, будь-яке нейтральне використання мови передбачає вплив на сприйняття світу і спосіб його структурування. Мовець не тільки має можливість вибирати різні варіанти вираження певного змісту, але й змушений здійснювати цей вибір, оскільки будь-яке висловлювання змушує мовця «зайняти позицію» і «здійснювати вплив» [4, 101–102].

Сучасні технології мовленнєвого впливу дозволяють здійснювати реальний вплив на створення та поведінку аудиторії, формувати імідж оратора чи інших політичних діячів тощо. Найважливішим результатом впливу публічного виступу, як зауважує Н. Вербич [5, 8], є зміни у свідомості слухачів або перехід від певного знання до переконання, тому публічне мовлення вимагає ефективного вираження думки, змісту. Метою кожного промовця, його комунікативним наміром є прагнення переконати адресата у своїй правоті, спонукати його до відповідних дій. Очевидно, що досягнення її здійснюється значною мірою завдяки емоційно-насиченому мовленню, котре, безумовно, володіє найбільшою силою впливу. Саме тому у полі-

тичному дискурсу широко використовуються різноманітні мовні засоби, особливо місце серед яких займає просодія.

У зв'язку з цим, Е. Сепір стверджує, що мова є не тільки потужним фактором соціалізації й уніфікації в людському суспільстві, але також слугує сильним та єдиним з відомих чинників розвитку індивідуальності. На його думку, саме особливості голосу, різні фонетичні засоби мовлення, вибір слів, обсяг словника, довжина і структура речення, здатність слів відгукуватися на потреби соціального середовища, реагувати на мовні звички співрозмовника, оцінка смислу сказаного іншими яскраво характеризує саму людину (див.: [6, 192]).

Пильна увага лінгвістів до просодичної проблематики зумовлена, власне, новими теоретичними й практичними потребами. Посилений інтерес до просодичної організації мовлення пояснюється її тісним зв'язком з іншими рівнями продукування дискурсу, здатністю ефективно передавати актуальний смисл, бути надійним джерелом і провідником інформації, здійснювати певний комунікативний вплив на співрозмовника [7–9]. Окрім цього, просодична культура політичного дискурсу виступає одним з основних механізмів управління новітньою комунікативною діяльністю, адже у ході спілкування мовці звертають велику увагу на просодичні маркери у процесі сприйняття та інтерпретації озвученого мовлення [10, 9]. І далі Л. Постнікова констатує [10, 137], що сучасна політична комунікація сприймається як особливий комунікативний процес, що має національний, вольовий та духовний характер, провідну роль у реалізації комунікативних стратегій і смислових моделей якого відіграють просодичні засоби.

Аналітичний огляд сучасних наукових студій дає підстави стверджувати, що питання про місце просодії у системі дискурсного аналізу є вельми актуальним. У процесі дослідження політичної комунікації фонетисти включилися досить активно. Результати фоностилістичних досліджень свідчать про те, що політичний дискурс, що звучить, характеризується певним набором просодичних характеристик, які виділяють його серед інших видів усно-мовленнєвого суспільного дискурсу. Це виражається, по-перше, у використанні просодичних засобів для досягнення основної функції політичного дискурсу – функції впливу; по-друге, в особливостях інтонаційно-мелодійного й ритмічного оформлення політичного дискурсу; по-третє, у тій ролі, яку відіграє просодія в організації текстових одиниць, формуючи інформаційну значущість озвученого мовлення, завдяки членуванню висловлення на фокус та фон.

Завдяки просодії, що слугує свідомим та навмисним знаряддям впливу, реалізуються ораторські інтенції донесення до слухача думки виступаючого, бажання переконати та завоювати аудиторію і навіть створюється певний імідж комуніканта. При цьому характерно, що за допомогою специфічного застосування просодичних компонентів не тільки здійснюється виділення ключових моментів та створюється смисловий розподіл тексту, а й досягається перлокутивний ефект, реалізований засобами інтонації [9, 224; 10, 113; 11, 268–270; 12–13].

Узагальнення результатів попередніх досліджень показало, що політичний дискурс володіє особливим ритміко-мелодійним оформленням, яке підпорядковується таким екстралінгвістичним і лінгвокультурним чинникам, як умови комунікації, варіант мови, специфічні риси мовної особисто-

сті. Англійське усне політичне мовлення характеризується набором просодичних параметрів: різноманітністю термінальних тонів (спадний, рівний, висхідний, складні та складені), виділення найбільш значущих компонентів висловлення завдяки розширенню чи звуженню діапазону, чітка ритмічна організація, зміна темпу вимови від повільного до швидкого, висока частотність логічних, синтагматичних і прагматичних пауз, модифікації гучності від помірної до високої, а також зміни тембру від м'якого до напруженого.

Розробляючи проблеми оптимізації мовленнєвого впливу, Р. Потапова [1, 312] вказує, що сукупність просодичних засобів при вирішенні зазначеного питання, охоплює мелодійний діапазон, мелодійні інтервали, ступінь мелодійної порізаності, темп, паузацію, силовий (енергетичний) діапазон, локалізацію ділянок виділеності. Усі ці фонетичні засоби знаходяться у комбінаторному співвідношенні. Причому оптимізація мовленнєвого впливу може бути досягнута використанням і максимальних, і мінімальних показників. Комбінаторика того й іншого сприяє підвищенню ступеня мовленнєвого впливу.

Яскравим прикладом використання просодії як домінуючого засобу вираження точки зору слугує промова прем'єр-міністра Великобританії Девіда Камерона [14], виголошена у Давосі (січень 2013), метою якої є привертання уваги співтовариства до сучасного стану ЄС та Європи в цілому, а також ролі Об'єднаного Королівства у процесах, що відбуваються, і спонукати «групу восьми» до реальних змін:

Now yesterday I gave a speech setting out the UK's place in Europe.

This is not about turning our backs on Europe – quite the opposite. This is about how we make the case for a more competitive, a more open, a more flexible Europe and how we secure the UK's place within it. This is how I see it. Just over half of the EU countries are in the single currency, in the Euro. When you have a single currency you move inexorably towards a banking union, towards forms of fiscal union and that has huge implications for countries like the UK who are not in the Euro and frankly [never will be] are never likely to join. The club we belong to is changing. We can't ignore this: change is underway and the debate about what this means, it is live, it is happening right now.

And as I said yesterday consent in the United Kingdom for the steps that have already been taken is wafer thin.

Now some just say well let these events unfold naturally. I say no. We should try and shape them in the UK's national interest. Let us negotiate a new settlement for Europe that works for the UK and let's get fresh consent for it. And it's not just right for the United Kingdom, it is necessary for Europe. |europe is /beɪnɪŋ\out com'peted,\out in|vested, \out |innovated and it is \tɪm̩ we \made the euro|pean |unioŋ an |engine for \growth,not a |source of |cost for \business and com|plaint from our \citizens̩.

Дискурс Девіда Камерона є аргументаційним з переважанням раціональної аргументації. Аудитори-інформанти кваліфікували точку зору, реалізовану в аналізованому висловленні як офіційну, колективну, політичну, нейтральну експліцитно актуалізовану (див.: [15]). Для її вираження і посилення вагомості політик використовує цілий набір лексико-стилістичних і просодичних маркерів. У фрагменті семантично важливі слова виділяються логічним

наголосом. Разом з тим, достатньо часто вживається риторичний прийом, який називається «правилом трьох», – ... *a more competitive, a more open, a more flexible Europe...*; ...*out competed, out invested, out innovated...* Висловлення точки зору складається з 4 інтонаційних структур, які реалізують риторичний тиск, – |Europe is /beɪŋ|out com|peted, \out in|vested, \out |nnovated, й урівноважують 5 інтонаційних структур, що реалізують комунікативне співробітництво, – and it is \timē we \made the Euro|pean |Unioŋ an |engine for \growth, not a |source of |cost for \business and com|plaint from our \citizenz. Перший блок актуалізовано завдяки ланцюгу спадних тонів від низького до високого тональних рівнів, що надають категоричності й переконливості, зі збільшеною гучністю й прискореним темпом вимовляння, а також розширенням тонального діапазону. Стратегічне значення має реалізація другої частини висловлення низькими спадними тонами й рівними шкалами середнього рівня, помірними гучністю і темпом вимовляння. Таким ритміко-мелодійним оформленням оратор ніби дійсно запрошує співтовариство до кооперації. В цілому висловлення характеризується чіткою ритмічною організацією. Використаний комплекс просодичних засобів допомагає оратору звучати впевнено, вагомо й доказово, а також реалізовувати комунікативний вплив на аудиторію. Просодичне маркування точки зору здійснюється завдяки виділенню всього висловлення.

Висновки. На кінець варто відзначити, що успішна реалізація політичного дискурсу зумовлюється «не лише вербально закодованим змістом повідомлення» [16, 81], а й низькою просодичних засобів, які, функціонуючи комплексно, дозволяють досконалий його висловити. Перспективність подальшого дослідження вбачається у вивченні ролі просодії у вираженні точки зору з різних соціально-політичних питань, у формуванні іміджу політика, індивідуального стилю промовця тощо.

Література:

1. Потапова Р. К. Речевая коммуникация : От звука к высказыванию / Потапова Р. К., Потапов В. В. – М. : Языки славянских культур, 2012. – 464 с. – (Studia philologica).
2. Павлова Е. К. Политический дискурс в глобальном коммуникативном пространстве (на материале английских и русских текстов) : автореф. дисс. на соискание науч. степени док. филол. наук : спец. 10.02.20 – «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Елена Касимовна Павлова. – М., 2010. – 45 с.
3. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса [монография] / Елена Иосифовна Шейгал. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326 с.
4. Блакар Р. М. Язык как инструмент социальной власти / Р. М. Блакар // Язык и моделирование социального взаимодействия / Сост. В. М. Сергеева и П. Б. Паршина; Общ. ред. В. В. Петрова. – М. : Прогресс, 1987. – С. 88–125.
5. Вербич Н. С. Интонация переконування в публічному мовленні : [монографія] / Н. С. Вербич. – К., Інститут української мови. – Луцьк : Терен, 2011. – 208 с.
6. Жирова И. Г. Лингвистическая категория «эмфатичность» в антропоцентризме: Языковая личность Маргарет Тетчер в эмоционально-оценочном дискурсе / Ирина Григорьевна Жирова. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 256 с.
7. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : [монографія] / А. А. Калита. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
8. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : [монографія] / А. А. Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.

9. Штакіна Л. Тональні конфігурації логіко-смислової динаміки дискурсу / Людмила Штакіна // Наукові записки. – Випуск 96 (2). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – С. 223–228.
10. Постникова Л. В. Просодия политического дискурса в британской и американской лингвокультурах / Постникова Лариса Вячеславовна. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 200 с.
11. Стеріополо О. І. Перлокутивний ефект просодії мовлення / О. І. Стеріополо // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес : Матеріали міжнар. наук. конф. (24–25 листопада 2004 року). – Чернівці : Рута, 2004. – С. 268–270.
12. Braga D. The Pragmatics of Prosodic Features in the Political Debate [Електронний ресурс] / Daniela Braga & Maria Aldina Marques // Proc. Speech Prosody. – 2004. – Nara. – P. 321–324. – Режим доступу: <http://www.isca-speech.org/archive>
13. Strangert E. The Prosody of Public Speech – A Description of a Project / Eva Strangert, Thierry Deschamps // Lund Working Papers in Linguistics. – Vol. 52. – 2006. – P. 121–124.
14. Cameron D. PM David Cameron's speech to the World Economic Forum in Davos [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.number10.gov.uk/news/prime-minister-david-camerons-speech-to-the-world-economic-forum-in-davos/>
15. Алексієвць О. М. Провідні ознаки точки зору в англомовному політичному дискурсі // Функціональна лінгвістика. – 2011. – № 1. – Т. 1. – С. 15–18.
16. Федорів Я. Лінгвістичні моделі дискурсу публічних виступів : нариси із сучасних культурно-мовленнєвих практик / Ярослава Федорів. – К. : ВПЦ НАУКМА, 2010. – 188 с.

Алексієвць О. Н. Особенности просодической организации точки зрения докладчика (на материале англоязычного политического дискурса)

Аннотация. В статье акцентировано внимание на особенностях просодической презентации политического дискурса, имеющих целью повлиять и убедить аудиторию в определенных взглядах докладчика. Благодаря просодии, служащей сознательным и преднамеренным орудием влияния, реализуются ораторские интенции донесения к слушателю мысли выступающего, желания убедить и завоевать аудиторию и даже образуется определенный имидж коммуниканта. С помощью специфического использования просодических компонентов не только происходит выделение ключевых моментов и образуется смысловое распределение текста, но и достигается перлокутивный эффект.

Ключевые слова: просодия, просодические средства, точка зрения, политическая коммуникация, политический дискурс, политический деятель.

Alexiyevets O. The Peculiarities of the Speaker's Point of View Prosodic Organisation (on the Material of the English Political Discourse)

Summary. In the paper the author emphasises the peculiarities of prosodic presentation of political discourse aimed to influence and persuade the audience in speaker's views. Thanks to prosody serving conscious and deliberate instrument of influence, oratorical intentions of reporting the speaker's thought to the listener are realized, the desire to convince and win over the audience, and even a certain image of the communicant is formed. With the help of a specific use of prosodic components, the key moments highlight is not only occurred and the text meaningful distribution is formed, but the perlocutionary effect is also achieved.

Key words: prosody, prosodic means, point of view, political communication, political discourse, public figure.